

FIGYELŐ

FODOR ANDRÁS:
REMÉNYFUTAM

Szépirodalmi Könyvkiadó

Ha egy etikus beállítottságú költőről úgy véljük, hogy saját érzelmeiről ír, az is mindig általános érvényű és szíven ütő. Ez a nyitó mondat ösztönösen fogalmazódik meg bennem Fodor András új verseskötetének olvasásakor. A költő belső nyugtalanságát a lét „örldő kinja, gondja” és a „másra figyelés” készleltei szítják fel. Hiteles sorok vallanak arról, hogy a kötődés ezere fajta penzuma milyen ártalmakkal telítheti meg az embert; mennyi szeretettel vállalt inda és hurok kapaszkodik ránk nyugalmat áhító korszakainkban. „Két nyújtott karal meddig tarthatom még — meredek hídkezt magamat” — kérdezi szomorkás futammal a lírikus, és maga sem felelhet rá megnyugtatóan. Meditatív hajlandósága sokrétűen mutatja be a rejtett világ mély tárnáit: végre ki kell mondania az „erőntúli vállalások” görnyesztő tényét és lassan számolnia kell az „alattomban száguldó” idővel is. Fodor több versében érzékletesen ír ezekről a didergő érzéseket keltő, elcsüggesztő lelki fázisokról.

Az első ciklus alaphangját mindenképpen a reménytelenség határozza meg. És ekkor következik a „váltás”. Babits — méghozzá a halálosan beteg Babits felidézésének lehetünk tanúi, s ez nem a mélyebb bugyrok felé taszít, hanem valóságos fellendít a költői hivatás, a művészet és az élet szikrázó csúcsaira. „Mert a másokhoz-szólás parancsát, — a misszió megváltó igazát, — a testi kín gyalázó — hatalma sem dúlhatja szét.” A költői vitalitás rákényszerít, hogy a világban ne csak a sorozatos kudarcokat, vereségeket ismerjük fel, hanem észrevegyük ugyanazon a sorson belül a „reményfutam” lehetőségét is. A címadó vers látszatra másról szól, de a kötet színes gondolati anyaga ezt a revelációt igazolja.

Fodor nem hiába árnyalatos értője a zenének, ezt a kötetét az érzelmi ellenpontozás remekének is tarthatjuk. Az élet nehézségeivel, lehurzó erővel szemben fel tudja mutatni a nemesebb ellensúlyozó értékeket is. Ez az érték olykor csak egy parányi momentum: egy tavaszi perc beáradása a vonatablakon vagy a szülőföld apró érintése — valójában azonban sokkal több ennél: az otthonhoz, a családhoz, a magyarsághoz való hűség és a hivatás életre szóló, rendíthetetlen vállalása.

Szeghalmi Elemér

KÖLTŐI JELENLET, 1985.

Magvető kiadó

Parancs János költő szerkesztette a kötetet, amely „Híradás az év lírájáról” alcímet viseli. A könyv valóban híradás, ti. a kiadó részéről, hogy kiktől és milyen versesköteteket fog megjelentetni az év folyamán. Klasszikus és elhunyt íróink közül Aprily Lajos, Babits Mihály, Hajnal Anna, Jékely Zoltán, Nagy László verseit igéri a kiadó (jórészt már meg is jelentek), az élők közül pedig 24 költő verseit, köztük Bertók László, Csorba Győző, Deák László, Jánosy István, Kálnoky László, Weöres Sándor stb. kötetét. A most első ízben megjelenő, flyen jellegű antológia jó tájékoztatást nyújt a kiadó terveiről, s még hasznosabb lenne, ha a jövőben év elején vagy még hamarabb jelenne meg.

(cs. b.)

Bárdos Lajos két négyszólamú motettája jelent meg nemrég a Zeneműkiadó gondozásában: az Aeterna Rex altissime Úrnapni himnusz, és az Audi filia! graduale Szent Cecilia ünnepére. A már korábban megjelent Libera me, Popule meus és Jeremiás próféta könyörgése után örömmel üdvözljük a Zeneműkiadó újabb vállalkozását, hisz régi hiányt pótol e művek megjelenésével, enyhíti kórusaink kottautánpótlási gondjait, és egyben lehetővé teszi az ifjabb karnagymezedék és énekecské számára Bárdos kevéssé ismert egyházzenei repertoárjának szélesebb megismerését is.

t. l.

Népi szakrális emlékek Veszprémben

A veszprémi székesegyház altemplomában május 24-én Szilárdy Zoltán kálozi plébános, művészettörténész megnyitotta az egyházmegyei gyűjtemény anyagából Lackovits Emőke által válogatott Népi szakrális emlékek című időszakos kiállítást. Az esemény érdekessége, hogy a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság és a Veszprém Egyházmegyei Ars Sacra Bizottság együttműködésével történt. A kiállítás átfogó képet ad a XVIII—XIX. századi dunántúli népi vallásosság tárgyi világáról. A rendező munkája annyira jól sikerült, hogy megfontolandó lenne a kiállítást állandósítani, azaz nem lebontani a nyár elmúltával. (Nyitva naponta, október 31-ig.)

Az alábbiakban Szilárdy Zoltán megnyitóbeszédét közöljük, némileg rövidítve:

„E kiállítás helyének szentsége és méltósága megkívánja, hogy a kultusz és kultúra egységére utaljak itt, ahol a hitélet és műveltség már az Árpádok korában egy töről fakadt, virágzott, gyümölcsöző és éltette eleinket a középkor évszázadaiban.

Itt a tárlók között emelkedik a XVIII. századi Dunántúl legjellegzetesebb főpap egyéniségének, Padányi Bíró Márton veszprémi püspöknek a síremléke. Ő még magyaros bajuszt viselve pasztorális körútjait rendszerint lóháton tette meg hatalmas egyházmegyéjében. Karakterében egyesült az élehangú hitvitázó teológus és a házatáján rendet tartó vidéki magyar gazda típusa, de nyitott volt a közép-európai festőművészet akkori csúcsát jelentő Maulbertsch befogadására is. Bíró Márton nevéhez fűződik a hitélet teljességét jelentő Szentháromság kultusz népszerűsítése...

E történelmi légrék ismeretében sokkal inkább hat a szemlélődőre az itt kiállított Szentháromság szobor, amelyet Bíró püspök képfaragója, Schmidt Ferenc veszprémi mester készített, vagy a székesegyház előtti Szentháromság emlékmű, amely ugyancsak a korszerű művészi megnyilvánulása.

Az Isteni Háromság barokk kultuszának érdekes tükörképe a Trinitas Terrestris tisztelete, a názáreti Szentcsalád háromságának kultusza, amely a kiállított tárgyak között szintén szerepel. Középen a gyermek Jézust vezető Szűz Mária és Szent József ábrázolása az Egyiptomból Názáretbe hazatérő Szentcsaládot mutatja be. Népszerűségének titkát szintén történelmi helyzet magyarázza; mégpedig az elnéptelenedett városokban, falvakban új hazát, otthon kereső telepesek a maguk sorsát látták benne.

A Prágai Kis Jézus szobra sem csupán a gyermek Jézus tiszteletének érzélgős emléke, hanem a cseh—morva katolicizmus új-jászületésének jelképe, amelyet azóta is Prága fehérhegyi győzelmet hirdető első barokk templomában tisztelnek.

A Mária-tisztelet széles skálájának a legkülönbözőbb típusait képviseli egy-egy emlék a kiállításon, reprezentálva saját ko-

Amikor gyűlöljük ellenségeinket, óriási hatalmat adunk nekik életünk felett: hatalmat ál-munk, étvágyunk, egészségünk és lelki nyugalmunk felett.

Andrew Carnegie

A keményfejűséget könnyen össze lehet téveszteni a gondolatok kikristályosodásával.

Slawomir Mrozek

Ahol nincs mit tenni a szájba, rendszerint fölpeckelik azt.

Janusz R. Kowalczyk

Azokra van szükségünk, akiknek ránk van szükségük.

József Bester

Amikor engedte, hogy megszólaljon a lelkiismerete, szemére vetették, hogy neveletlen.

Robert Karpacz

Nepomuki Szent János a mások múltjáról való hallgatás szentje

FOTÓK: BEDÓ SÁNDOR

Az altemplomban eltemetett püspök életműve nagy hatással volt a dunántúli barokk vallásosságra

ruk eszmei törekvéseit. Az Olvasós Boldogasszony öltöztető szobra visszaul a Rózsafüzér Királynőjének tulajdonított gyözet leöntől csatárais. A Napbaöltözött Asszony ábrázolása a XV—XVI. században a ferences teológiában és devócióban propagált Szepőlötelen Fogantatás eszméjének volt a kifejezője, képe pedig már Mátyás király korától kezdve rákerült pénzeinkre Patrona Hungariae felirattal; lába alatt a holdsarló pedig már azt a reményt jelentette, hogy Mária fogja megtörni a hódító iszlám hatalmát.

S ki gondolná, hogy a szakrális népművészet egyik közismert témája: a halott fiát ölben tartó Fájdalmas Szűzanya ábrázolása a huszitizmus idején népszerűsödött, mivel a husziták erősen bírálták és kipellengéreztek a katolikusok Fájdalmas Máriaát övező tiszteletét.

Ritka darab a kiállításon a Skapuláris Boldogasszony színes faszobra, amely nemcsak a karmelita rend egyik áhitattormáját örökíti meg, hanem szemléletesen propagálja a purgatóriumról vallott katolikus tanítást a tisztítótüzet tagadó reformátorokkal szemben.

A számos segítő szent közül csupán kettőt emelnék ki: Nepomuki Szent Jánost, a Monarchia új barokk szentjét, akinek nevét

az egész katolikus Európa, de különösen Csehország, Ausztria és Magyarország sajátjának érezte és ünnepelte. Nepomuki Szent János kultusza a jó hírnév becsületére sarkallta az újratelepítések során sokfelől összeverődött új hazai társadalmat. Az iránta érzett tiszteletből kötelességnek tekintették a hallgatást a mások múltjáról, nem kedvező priuszáról, hogy az új hazában teljesen új életet kezdhesse.

Szent Vendelnek, a jószágartó gazdák, a pásztorok és juhászok patrónusa tiszteletének terjesztése szintén Padányi Bíró Márton nevéhez kapcsolódik, aki ízes, törzsökös magyar nyelven írta meg Szent Vendel életét és tiszteletének hasznosságát. (Kassa, 1763.) Az ő buzgósgának köszönhető az ország területén emelt Szent Vendel templomok, kápolnák és szobrok, mivel mint magyar gazdatípusú főpap a marhavészek és egyéb állatbetegségek ellen Szent Vendelben mennyei pártfogót választott a XVIII. században újraéledő magyar gazdasági élet számára.

E néhány kiragadott példából láthatjuk, hogy a szemünket gyönyörködtető, itt kiállított népi szakrális tárgyak annak a kornak a hírmondói számunkra, amelyben hívő alkotók készítették őket. Jelentőségük éppen a jelentésükben rejlik.

Gondolatok

Törvényt csak a szabadság hozhat.

Novalis

Aki ostoba megjegyzéseket tesz, ne számíts arra, hogy okos sajtót kap.

Helmuth Kohl

Mit nem tesz az ember azért, hogy híres legyen! És ha már az, álnév és sötét szemüveg mögé rejtőzik, hogy ne tudják felismerni.

Robert Mitchum

A pénz még soha senkit nem tett gazdaggá.

Seneca

Gazdagságunk igazi mércéje, hogy mennyit érünk akkor, ha egész vagyonunkat elvesztenénk.

John Henry Jowett

Pénzért sok mindent megkaphatsz, de a fontos dolgokat nem: ételt igen, de étvágyat nem; orvosságot igen, de egészséget nem; ismeretséget igen, de barátot nem; szolgát igen, de hűséget nem; szórakozást igen, de békét és boldogságot nem vehetsz rajta.

Henrik Ibsen

Aki tud banni a pénzzel, azt a tulajdonsága segíti az élet majdnem minden területén a helyes életvitel kialakításában.

Billy Graham

A Földön végül mindenből turizmus lesz. Bárhol történik valami — az emberek előbb-utóbb látni akarják a helyét.

Lawrence Durrell

Hajszálgyökerek

„A magyar nyelvet írni kezdik”

— Tarnai Andor könyve —

Örvendetes tény, hogy az elmúlt negyed században hazai tudományos intézményeink munkatársai és egyetemeink oktatói számos egyházi vonatkozású tanulmánnyal és monográfiával gazdagították ismereteinket.

Szellemi és lelki gazdagodásunk forrása Tarnai Andor: *A magyar nyelvet írni kezdik*. — *Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon* című monográfiája is. (Budapest, 1984.) A szerző rendkívül sokoldalú ismeretekkel felkutatva mindazt az anyagot, melynek segítségével a kezdeti-középkori irodalmi gondolkodás rekonstruálható.

A magyar nép keresztény hitének gondozása, elmélyítése a jól szervezett egyházi keretek közt a papság feladata volt. A papképzés megkövetelte, hogy a francia, német és olasz földön bevált módszereket és tankönyveket használják.

Tarnait tudósi szigorra megövjia attól, hogy tetszetősen kerek képet rajzoljon. Minden vonatkozásban a valóságból vonja le következtetéseit. Az irodalmi gondolkodás kezdeti nyomait kutatva szükségszerűen az egyházi személyekkel foglalkozik. A kis számú, irástudó papi réteg képzettsége természetesen akkor sem volt azonos. A papságot műveltsége alapján három csoportra osztja: 1. „A legalsó gráduson álló papok, akik az István király törvényeinek megfelelően a minden tizedik faluban felépített templomban látták el a lelkipásztori teendőket. Ismereteik a templomi szolgálat ellátására szorítottak. Tanultak énekelni, szórtart olvasni, továbbá nyelvtani ismereteket. Prédikálási kötelezettségük abban merült ki, hogy vasárnaponként és nagyobb ünnepeken a Hitvallást és a Miatyánkot magyarázták a híveknek.” 2. „Az íráshoz, másoláshoz, sőt fogalmazáshoz is értő középréteg egy csoportja a püspöki székhelyek scriptoriumaiban dolgozott, és a törvényeknek megfelelően a lelkeszkedő papság számára a legszükségesebb könyveket másolta.” 3. „A legműveltebb személyek a királyi udvar szolgálatában álló papok, az oda bejáratos apátok és püspökök voltak.” Joggal elmondható, hogy a királyi udvar volt a szellemi, az irodalmi élet központja.

A kritikakörténeti kutatások tájékoztatnak a középkori templomainkban elhangzott prédikációkról is. Közös európai hagyományokkal találkoznak. A XIII. századtól a prédikáció „szabályát egyetemet járt, művelt papok honosították meg és terjesztették el a XIII. századtól egyre szélesebb körben.”

Tarnai rámutat, hogy a nemzeti érzés, pontosabban a patriotizmus, a szülőföld szeretete már Anonymus óta megfigyelhető. „Az önbecsülés és a szülőföld szeretete minden nép (közösség) érzelmi világának alaprétegéhez tartozik; a korai magyar írók ezt tárták fel...” — A Mátyás király utasítására (1479) kinyomatott első esztergomi breviárium azért vált többek között „kritikakörténeti dokumentummá”, mert „a kiadókban élt egyfajta meggyőződés munkájuk nemzeti jellegéről”.

A rendtörténetek és az irodalomtörténetírás című fejezetben sok szempontból új képet kapunk a ferencesek és a pálosok irodalom- és művelődéstörténeti munkásságáról. Az új megállapítások közül rendkívül figyelemre méltó a ferences *Laskai Osvát* összegző értékelése: „Laskai Osvát, akit a kutatás valószínűleg a korszak legkiemelkedőbb ferencesének mutat majd be egyszer, már eddigi tudomásunk szerint is minden kortársánál világosabban a falusi népet jelölte meg publikumának.”

Tarnai a magyar alapítású pálos rend szellemi arculatát részletes pontossággal rajzolja meg — a különböző szellemi áramlatok, „lelki iskolák” biztos ismeretében. *Gyöngyösi Gergely* pálos „gyakorló író módjára és okosan használja forrásait”. Művelődés- és irodalomtörténeti szempontból ugyancsak kiemeli *Csanádi Albertet*: „A legteljesebb mértékben tudós, sőt úttörően tudatos magyar nyelvű költészet” az övé. A tudós szerző egyértelműen, mint „a középkori magyar nyelvű egyházi irodalom legnagyobb alakját” értékeli a Karthauzi Névtelent.

Hölvényi György